

Вісник Львівського державного інституту новітніх технологій та управління ім. В. Чорновола. Серія «Економічні науки». – №1. – 2007. – С. 5-14.

Transport and logistic support of export activity of enterprise is one of very important factor of efficiency in the matter of integration of Ukraine in European economic area. Logistic support of foreign economic activity has its specific characters considering export operations. Specific features of usage of logistic methods in export activity of enterprise are analyzed in the article.

In order to improve management of transport and logistic operations within execution of export agreements it is described the structure of marketing and logistic support system of fulfillment of marketing strategy of export activity of the enterprise, along with structuring of the basic stages of this activity and proper data flow. It is well-proven that a basic stream process within export operations is the informative stream (data flow) which bears special value in support of foreign trade contract. Basic stages of export activity and proper material and informative groups are identified. Transport and logistic parts which are leading business processes of logistics during export operations are also studied.

Efficient usage of principles and methods of logistics allows top management of the enterprise to release additional financial sources to make additional investments, along with reduction of stock level in delivery, in production and sales, to speed up turnover of invested capital, to reduce production costs, and to satisfy customer needs.

УДК 336.77.01

ФІНАНСОВА НЕСТАБІЛЬНІСТЬ ЯК ЧИННИК КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

**ГЛУШАЧЕНКО С. С.,
аспірант,
Інститут економіки промисловості
НАН України**

У статті проаналізовано сутність та основні фактори фінансової нестабільності економічної системи. Визначено індикатори розвитку фінансової системи країни, наведено їх фактичні значення для України. Обґрунтовано особливості кредитної політики комерційних банків в умовах кризи. Визначено роль кредитного рейтингу підприємства в процесі формування кредитної політики банку.

Ключові слова: фінансова нестабільність, фінансова стійкість, кредитна політика, процентна політика банку, кредитний рейтинг.

В статье проанализированы сущность и основные факторы финансовой нестабильности экономической системы. Определены индикаторы развития финансовой системы страны, приведены их фактические значения для Украины. Обоснованы особенности кредитной политики коммерческих банков в условиях кризиса. Определена роль кредитного рейтинга предприятия в процессе формирования кредитной политики банка.

Ключевые слова: *финансовая нестабильность, финансовая устойчивость, кредитная политика, процентная политика банка, кредитный рейтинг.*

The article analyzes the essence and main factors of financial instability of the economic system. Defined indicators of the financial system, given their actual importance for Ukraine. Grounded features of the credit policy of commercial banks in the crisis. The role of credit rating enterprise in the process of loan policy.

Key words: *financial instability, financial stability, credit policy, interest rate policy of the bank's credit rating.*

Постановка проблеми. Сучасний стан фінансово-кредитних відносин на мікро- та макрорівнях економіки України знаходиться як під впливом світових фінансово-економічних процесів, так і безпосередньо залежить від внутрішніх політичних та соціально-економічних проблем. Фінансова нестабільність країни істотно впливає як на фінансовий стан суб'єктів підприємництва, так і держави в цілому, що стримує розвиток національної економіки, призводить до зростання соціальної напруженості в країні.

Фінансова нестабільність – це ситуація, в якій функціонування економіки погіршується під впливом коливань цін на фінансові активи або неспроможністю фінансових інститутів виконувати свої обов'язки [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій зарубіжних авторів, які розглядають економічну категорію «фінансова нестабільність», дозволяє виділити таких вчених як Ф. Аллен [2], В. Ордер [3], Я. Аспечс [4] та інших. В основному фінансова нестабільність трактується як виняткова подія, яка проявляється внаслідок екзогенних шоків, недосконалості ринків або цінової нестабільності.

Визначення «фінансової нестабільності» можна знайти в роботах І. Фішера [4], який розкрив механізм впливу боргової залежності економічних агентів на вартість наявних активів і, яка, при несприятливих умовах, може привести до депресії цілої економіки. І. Фішер попереджав про неминучість періодів «нестабільності» в економіці після досягнення загальної рівноваги в силу надмірної позикової політики проведеної економічними агентами.

Окремі аспекти стабільності фінансової системи вивчалися таким вченими як О. Барановський [6], Т. Унковська [7], І. Чирак [8] та інші, якими було досліджено сутність фінансової нестабільності, форми її прояву та причини виникнення. У той же час, проблема взаємозв'язку стабільності фінансової системи та кредитної політики у більшості робіт практично не розглядається.

Головною метою цієї роботи є обґрунтування стану фінансової нестабільності економіки України та визначення особливостей кредитної політики комерційних банків в умовах кризи.

Виклад основного матеріалу дослідження. В час політичних змін фінансова нестабільність проявляється як ніколи раніше. Виникнення фінансової нестабільності трапляється тоді, коли шоки, що зачіпають фінансову систему, зупиняють потік інформації, а потім ця система не може більше виконувати основну функцію – трансформувати збереження в інвестиції. Фінансову нестабільність визначають як ситуацію, де економічні дії потенційно погіршені через коливання цін на грошові кредити або нездатність фінансових установ дотримуватися своїх договірних зобов'язань. Аналогічної думки дотримуються Р. Лагуноф і С. Шрефт, які пишуть: «У макроекономіці термін «фінансова нестабільність» використовується ... для позначення чутливості фінансової системи до великих фінансових криз, викликаних малими, звичайними економічними потрясіннями» [9]. Таким чином, фінансову нестабільність можна визначити як вразливість фінансової системи до фінансових криз.

Вважаємо за доцільне взяти за основу класифікацію факторів порушення фінансової стійкості економічної системи, яка запропонована Ж.М. Довгань [10]. Пропонується всі фактори поділити на групи в залежності від рівня виникнення впливів:

- фактори мегарівня – глобалізаційні та лібералізаційні процеси в світовій фінансовій системі, зміни на світовому фінансовому ринку, світова фінансова криза, загальна економічна нестабільність в міжнародних економічних відносинах тощо;
- фактори макрорівня – трансформаційні процеси в економічній системі країни, які безпосередньо не пов'язані з функціонуванням фінансової системи, – політичне, соціальне становище в країні, темпи інфляції;
- фактори мезорівня – специфіка функціонування фінансової системи країни, політика національного банку, впорядкованість фінансового законодавства тощо;
- фактори мікрорівня – результат функціонування окремих підприємств та фінансових установ.

Кожна з груп зазначених факторів має вплив на стабільність фінансової системи України, але максимальне негативне значення в даний момент мають саме фактори макрорівня – політична та соціально-економічна ситуації в країні. Розглянемо основні індикатори фінансової нестабільності економіки України.

Одним із основних показників, що характеризує фінансову стабільність країни, є показник валового внутрішнього продукту. Оскільки фінансова система є частиною економічної системи держави та опосередковує діяльність всіх її секторів, управляючи фінансовими потоками економіки, то динаміка ВВП є узагальненим показником фінансової стабільності країни (табл.). Отримані данні висвітлюють дуже не привабливу картину – протязі ВВП на душу населення постійно зменшується. При чому вельми високими темпами .

Таблиця

Динаміка ВВП України на душу населення у 2012-2015 рр., % до попереднього року (у постійних цінах 2010 року) [розраховано за матеріалами 11]

Рік	I квартал	II квартал	III квартал	IV квартал	У цілому за рік
2012	6,80	9,71	6,56	4,46	6,90
2013	1,39	-5,81	-9,88	-16,05	-7,81
2014	-1,62	-12,42	-17,61	-38,16	-18,07
2015	-46,21	-40,34	-29,91	-18,02	-33,53

Не менш важливим макроекономічним індикатором стабільності фінансової системи, є державний борг країни. Нарощування державного боргу може призвести до ситуації, коли фінансова система буде фактично залежною від запозичень як на зовнішньому, так і на внутрішньому ринках, що сприяє активізації маніпуляцій із позиками, можливості впливу на політику національного банку та втраті довіри до фінансової системи країни в цілому.

Так, статистичні дані свідчать про значне нарощування обсягів зовнішнього державного боргу України у період 2008-2010 рр. – борг щорічно збільшувався майже вдвічі. У 2014-2015 роках вдалося скоротити обсяг зовнішнього боргу України, але його абсолютне значення на кінець 2015 року складає 118729 млн. дол. США, або 77 % від ВВП [11]. Таке значення індикатора перевищує гранично допустимі показники (згідно з міжнародними стандартами критичними вважаються боргові зобов'язання держави, які перевищують 60% від ВВП).

Темп інфляції ще один із базових індикаторів фінансової нестабільності економіки країни. Внаслідок зростання цін та нарощування грошової маси фінансова система постає перед проблемою порушення своєї стійкості внаслідок знецінення основних платіжних засобів та, відповідно, національної валюти. Таким чином, темпи інфляції та фінансова нестабільність знаходяться у певній взаємодії. Тобто зростання рівня інфляції призводить до порушення фінансової стійкості країни. За даними Державного комітету статистики України, щорічні темпи інфляції у період із 2000 по 2012 р. коливаються у діапазоні від 0,6 % у 2012 р. до 13,5 % у 2005 р., що є характерним для повзучої інфляції. У 2008 та 2015 рр. має місце галопуюча інфляція на рівні 25,2 % та 48,7 % відповідно [11]. Динаміка індексів цін виробників промислової продукції має майже такі ж саме тенденції.

Доходи населення характеризують можливість залучення тимчасово вільних коштів для проведення активних операцій, формування резервів, тощо. Крім того, політична ситуація та рівень доходів населення слугують певними індикаторами темпів виведення фінансових ресурсів із банківської системи. Динаміка доходів населення свідчить про сталу тенденцію щодо їх зростання у період 2003-2013 рр. Виключенням стали кризові 2009 рік (зниження реальних доходів населення на 8,5 %) та 2014-2015 роки (9 % та 12,5 % відповідно). Крім

того, падіння рівня довіри до банківської системи в кризові періоди, не дозволяє залучати вклади від населення пропорційно до зміни рівня їх доходу.

Скорочення як доходів населення так і прибутку суб'єктів господарювання призвели до зростання дефіциту Державного бюджету, який у 2014 році склав 78070,5 млн. грн. або 4,98 % [12].

Таким чином, необхідно зазначити, що період з 2014 р. до теперішнього часу можна характеризувати як період втрати фінансової системою України стійкості та рівноваги. Фінансова нестабільність призводить до такого співвідношення ризиків та вразливості фінансової системи, при якому вона перестає здійснювати свої функції, фінансові посередники не здатні виконувати свої фінансові зобов'язання, а негативні шоки передаються через фінансову систему реальній економіці. В стані нестабільності фінансова система не здатна самокорегуватися та «виліковуватися» від вразливостей. По суті, фінансова нестабільність – це стійко нерівноважний стан фінансової системи.

Беручи за основу механізм поведінки інвесторів в умовах невизначеності Дж.М. Кейнса [13], Х. Мінскі висунув теорію фінансової нестабільності (гіпотеза фінансової нестабільності), що описує залежність між фінансовим розвитком і економічним зростанням [14]. Економічний цикл, згідно з цією теорією, стимулюється великою кількістю технічних і фінансових нововведень, які супроводжуються значним збільшенням ставки депозитів та інвестицій. Як посередник фінансова система дозволяє витягнути ці збереження з економіки та зміцнити рівень показників прибутковості. Проте, щоб позитивно відповісти на попит на позики і зобов'язання та гарантувати тривалість цього процесу, підприємства вимушені розширяти свою діяльність через стратегії нововведення, що сприяє пришвидшенню обігу валюти і зростанню загального рівня цін.

Під час перших фаз ділового циклу інвестиції призводять до суттєвого зростання фінансової прибутковості. Прискорення процесу нововведення та збільшення кредитування веде до зміни в обсягах капіталізації банків. Банки намагаються максимально наростити свій прибуток через кредитування, що призводить до надання переваги спекулятивному кредитуванню. Це спричинює надмірне кредитування, що, своєю чергою, ставить кредитні установи у залежність від ймовірності повернення наданих кредитів. Банки, вимагаючи погашення кредитів у підприємств, змушують їх терміново продавати свої активи для повернення боргу, що веде до зниження вартості цих активів, а отже, до розгортання економічної та фінансової кризи.

Ефективність кредитних операцій в умовах фінансової нестабільності залежить від методів їх регулювання, до яких відносяться:

- 1) диверсифікація кредитного портфеля, що дозволяє банкам зменшити кредитний ризик, компенсувати можливі втрати від затримки повернення позики одним позичальником доходом від інших клієнтів, своєчасно виконують свої зобов'язання;

- 2) диференціація кредитування в залежності від кредитного рейтингу позичальника передбачає неоднаковий підхід до клієнтів в процесі видачі та погашення позик;

3) пролонгація кредитів на термін до 6 місяців тимчасово некредитоспроможним клієнтам;

4) формування резервів за простроченими позиками, які можуть становити від 30% до 100% величини відповідного типу прострочених позичок;

5) реабілітація проблемних кредитів – здійснення спеціального плану заходів, що складається банком спільно з позичальником з метою повернення прострочених боргів і сплати відсотків за користування позикою.

Процентна політика банку є однією з визначальних складових його кредитної політики. Відсотки, отримані від надання кредитів, складають важливу частину доходів банку. Призначаючи плату за кредит, банк враховує ситуацію на ринку кредитних ресурсів і індивідуальні обставини кредитної угоди, ризик, термін кредитування, спосіб надання позики, забезпеченість повернення. Так, клієнтам з високим кредитним рейтингом банк може надавати пільгові позики за ставкою нижче ставки рефінансування або нижче середньозваженої ставки по кредитах в даному банку.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Методологія формування кредитного рейтингу позичальника передбачає формулювання основних принципів, використовуваних для вирішення даної проблеми. Перший з них визначається необхідністю врахування багатовікового досвіду західної банківської системи. Другий полягає в необхідності адаптації цих механізмів до економіки України, специфіка якого полягає в «хронічній» кризі економічної системи, в існуванні банківського сектора в умовах тривалого нестійкого стану народного господарства та падіння виробництва.

Слід також додати, що способи оцінки кредитоспроможності, які застосовуються зараз, спираються головним чином на аналіз даних про позичальника в попередньому періоді. У зв'язку з цим, вважаємо за доцільне, використовувати закордонний досвід прогнозування фінансового стану позичальника в майбутньому періоді з тим, щоб приймати обґрунтовані рішення про надання позик.

Незнання галузевої специфіки та низький рівень аналізу галузей, підприємства яких кредитуються, поверхневий фінансовий аналіз і неадекватна оцінка кредитоспроможності позичальників, завищена вартість застави – ці недоліки виливаються в слабкість кредитного портфеля, включаючи надмірну концентрацію кредитів, наданих в одній галузі або секторі господарства, великі портфелі непрацюючих кредитів.

В умовах економічної нестабільності, забезпечення безпеки банківської діяльності стає одним із пріоритетних завдань, яке необхідно вирішувати кожному банку. Практика свідчить, що неграмотно сформована кредитна політика, неадекватна оцінка кредитних ризиків і кредитоспроможності позичальників призводять до серйозних проблем аж до банкрутства кредитних організацій. Головний спосіб недопущення проблемних позик – вірно побудована процедура оцінки позичальника. Наявність гнучкої та надійної системи оцінки кредитоспроможності може стати універсальним інструментом відсіювання

сумнівних позичальників, зниження кредитних ризиків та залучення потенційних позичальників до використання послуг банку.

Література:

1. Crockett A. The Theory and Practice of Financial Stability [Електронний ресурс] / A. Crockett // GEI Newsletter Issue. Global Economic Institutions. 1997. – Режим доступу: <http://www.cepr.org/gei/6rep2.htm>
2. Allen F. Financial fragility, liquidity, and asset prices / F. Allen, D. Gale // Journal of the European Economic Association. – 2004. - Vol. 2. – № 6, P. 1015-1048.
3. Order V. A model of financial structure and financial fragility / V. Order // Journal of Money, Credit, and Banking. – 2006. - Vol. 38. – № 3, P. 565 – 585
4. Aspachs O. Towards a measure of financial fragility / O. Aspachs, C. Goodhart, D. Tsomocos, L. Zicchino // Annals of Finance. – 2007. – Vol.3. – № 1. – P. 37-74.
5. Fisher I. The Debt-deflation Theory of Great Depressions / I. Fisher // Econometrica. – 1933. – P. 337-357
6. Барановський О.І. Фінансові кризи: передумови, наслідки і шляхи запобігання: Монографія. / О.І. Барановський. – К.: Київ. Нац. торгово-економічний ун-т, 2009. – 754 с.
7. Унковська Т. Системне розуміння фінансової стабільності: розв'язання парадоксів. / Т.Унковська. – Економічна теорія. – 2009. – № 1. – С. 14-33
8. Чирак І. Фінансова нестабільність: суть, причини виникнення і форми прояву / І. Чирак // Світ фінансів. – 2012. – Вип. 2. – С. 63-73
9. Lagunoff R. A Model of Financial Fragility / Roger D. Lagunoff, Stacey L. Schreft. – Kansas City : Journal of Economic Theory. – 2001. – No. 99. – P. 220-264
10. Довгань Ж.М. Фактори порушення фінансової стійкості банківської системи України на макrorівні / Ж.М. Довгань. // Сталий розвиток економіки. – 2013. – № 2 [19]. – С . 328-335
11. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
12. Финансовый портал Минфин [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://index.minfin.com.ua/budget/>
13. Кейнс Дж. Общая теория занятости, процента и денег / Дж. Кейнс. – М.: Эксмо. – 2009, 960с
14. Minsky H.P. Has Theory Of Systemic Fragility / H.P. Minsky. – New York: Wiley, 1977. – P. 543-561
15. Скоробогач О.І. Сутність і теоретичні підходи до аналізу фінансової нестабільності / О.І. Скоробогач // Економічний часопис - XXI. – 2012. – № 7/8. – С. 61-63.

Financial instability in the country significantly affects both the financial condition of business entities and the state as a whole, which hinders the development of national economy, leading to rising social tensions in the country. I. Fisher warned of

the inevitable period of «instability» in the economy after achieving overall balance because of excessive borrowing policy conducted by economic agents.

The main goal of this work is to study the financial instability of the economy of Ukraine and to determine the characteristics of credit policy of commercial banks in the crisis.

The emergence of financial instability occurs when shocks affecting the financial system stop the flow of information, and financial system can not perform the function of transforming savings into investments. Financial instability is defined as a situation where the economic action is potentially degraded due to price fluctuations on cash loans to financial institutions or the failure to hold its contractual obligations.

It is proposed to divide all the factors of violation of financial stability of the economic system into groups depending on the occurrence of effects: factors of the mega-levels (globalization and liberalization processes in the global financial system, changes in global financial markets, the global financial crisis, the general economic instability in international economic relations, etc.); macro factors (transformation processes in the economic system of the country – political, social situation in the country, the rate of inflation); meso level factors (specific functioning of the financial system, the policy of the National Bank, the ordering financial legislation); micro factors (the result of the operation of individual businesses and financial institutions).

This article examines the main indicators of financial instability of Ukraine's economy and proves the presence of a deep financial crisis and the loss of the country's financial system balance.

The effectiveness of lending operations in the financial instability depends on the methods of control, which include: the diversification of the loan portfolio; differentiation of credit depending on the credit rating of the borrower; extension of credit temporarily non-creditworthy customers; provisioning for overdue loans; rehabilitation loans.

The interest rate policy of commercial banks is one of the key components of its monetary policy. Practice shows that the wrong interest rate policy, inadequate assessment of credit risk and creditworthiness of borrowers lead to serious problems of credit institutions. The main way to deal with the downs - properly constructed evaluation procedure of the borrower.

The availability of flexible and reliable system of credit scoring can be a versatile tool for screening questionable borrowers, reducing credit risks and at the same time attract potential borrowers to use banking services. In addition, customers with high credit rated bank can provide soft loans at a rate below the refinancing rate or below the average rate on bank loans.

Existing methods of assessing the creditworthiness based mainly on the analysis of the borrower in the previous period. In terms of financial instability retrospective information loses its value, so banks should use foreign experience of the forecasting the financial condition of the borrower in the coming period in order to make informed decisions about granting loans.